

Српско археолошко друштво

Археолошки институт Београд

СРПСКО АРХЕОЛОШКО ДРУШТВО

XL СКУПШТИНА И ГОДИШЊИ СКУП

и

**ПРОСЛАВА 70 ГОДИНА АРХЕОЛОШКОГ ИНСТИТУТА
(MNEMOSYNON FIRMITATIS)**

Београд, 5-7. јун 2017. године

Програм, извештаји и апстракти

Београд 2017

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР СКУПА

др Миомир Кораћ, директор, Археолошки институт, Београд
мр Бојана Борић-Брешковић, директор, Народни музеј у Београду
др Снежана Голубовић, заменик директора, Археолошки институт, Београд
Гордана Грабеж, оперативни директор, Народни музеј у Београду
др Адам Црнобрња, председник Српског археолошког друштва
др Војислав Филиповић, потпредседник Српског археолошког друштва

НАУЧНИ ОДБОР СКУПА

др Миомир Кораћ, Археолошки институт, Београд
проф. др Душан Михаиловић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
проф. др Марија Ђурић, Лабораторија за антропологију, Институт за Анатомију,
Медицински факултет, Универзитет у Београду
prof. dr Boris Kavur, Univerzitet Primorska, Koper, Slovenija
др Наташа Миладиновић-Радмиловић, Археолошки институт, Београд
dr Mario Novak, Institut za antropologiju, Zagreb, Hrvatska
doc. dr Martina Blečić Kavur, Univerzitet Primorska, Koper, Slovenija
доц. др Дејан Радичевић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
др Адам Црнобрња, Народни музеј у Београду
др Александра Папазовска, Археолошки музеј на Македонија, Скопје,
Македонија
др Надежда Гавриловић Витас, Археолошки институт, Београд
dr Csaba Szabó, Universität Erfurt, Germany

Приредили: Војислав Филиповић и Адам Црнобрња

Издавач: Српско археолошко друштво, Београд и Археолошки институт Београд

За издавача: Адам Црнобрња и Миомир Кораћ

Штампа: Графички центар, Београд

Тираж: 250

Бесплатан примерак
ISBN 978-86-80094-05-2

XI скупштина и годишњи скуп Српског археолошког друштва финансиран је средствима Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Министарства културе и информисања Републике Србије

Организацију скупа помогли су Народни музеј у Београду и Филозофски факултет Универзитета у Београду.

Ромулијане и да куле старијег утврђења остану очуване скоро у изворном облику све до наших дана.

Софија Петковић, Археолошки институт Београд

ВРЕЛО – ШАРКАМЕН - ЦАРСКА РЕЗИДЕНЦИЈА ИЗ ВРЕМЕНА ТЕТРАРХИЈЕ

Римско налазиште Врело налази се на левој обали Врелске реке, 6 km западно од села Шаркамен, код Неготина. Овај локалитет први је забележио Феликс Каниц 1889. године, а архитекта Ђурђе Бошковић је 1947. године скицирао видљиве објекте: утврђење, мост и храм на левој обали Врелске река, и терме на десној обали. Прва археолошка истраживања на Шаркамену предузели су 1975. године кустоси археолошке збирке Музеја Крајине Неготин, Милица и Ђорђе Јанковић, када су нађени делови царске порфирне скулптуре. Од 1994. до 2002. године САНУ, Археолошки институт у Београду и Музеј Крајине Неготин вршили су систематска археолошка истраживања овог налазишта, на основу иницијативе археолога из Музеја Крајине, Гордана Јањића, тада директора музеја и Ђока Јовановића, кустоса археолошке збирке. Под управом Акад. Драгослава Срејовића, археолошким истраживањима руководио је Др. Миодраг Томовић испред Археолошког института.

Овим истраживањима откривено је више објеката на левој и десној обали Врелске реке:

А – утврђење царске резиденције, В – царски маузолеј, С – консекративни тумул, D – платформа уз западну страну маузолеја, Е – касноантички објекат уз јужну кулу западне капије утврђења, F- металуршка радионица западно од меморијалног комплекса, G – објекат квадратне основе западно од тумула, H - економски објекат на десној обали Врелске реке, I – велика грађевина (базилика ?) на левој обали Врелске реке и J – економски објекат северозападно од утврђења.

Утврђена резиденција и меморијални комплекс са маузолејом и тумулом датују се у почетак 4. века и приписују се тетрарху Максиминоу Даји (305– 313). Делови порфирне скулптуре цара на трону нађени су на падини западно од меморијалног комплекса, кога чине маузолеј и тумул. У маузолеју је сахрањена царица – мајка, сестра императора Галерија и мајка Максиминоу Даје. Занимљиво је да је царица кремирана, а у крипти је, осим њених посмртних остатака, откривена скривница са сетом њеног личног златног накита, што је јединствен налаз на чита-

вој територији Римског царства. Комплекс на Шаркамену подигнут је по узору на царску палату *Felix Romuliana* на Гамзиграду са меморијално – сакралним комплексом на Магури, са два консекративна тумула и два маузолеја, који су припадали тетрарху Галерију и његовој мајци Ромули.

Пројекат *Врело – Шаркамен, археолошка истраживања, презентација и промоција* започели су 2013. године Археолошки институт у Београду и Музеј Крајине у Неготину. План пројекта обухвата следеће активности:

1. Заштитна археолошка истраживања на локалитету Врело – Шаркамен, која би садржала заштитна археолошка ископавања неоткривених делова фортификације царске резиденције, ради конзерваторско-реставраторских радова и презентације налазишта, и геофизичку проспекцију налазишта.

2. Конзервацију и музеолошку обраду покретних налаза са ранијих ископавања.

3. Конзервацију, реставрацију и презентацију архитектонских целина на налазишту Врело – Шаркамен.

Предвиђено је да прва фаза пројекта траје пет година (2013-2017).

У четири кампање археолошких истраживања (2013-2016) откривена је у целости југоисточна кула утврђења (кула 8), јужни бедем у дужини од 15 m ка западу од поменуте куле и архитектонски објекти дуж његове унутрашње стране, куле западне капије и њихова унутрашњост (куле 1 и 2). Преостају ископавања у самој западној капији, као и конзерваторско-реставраторски радови на ископаним архитектонским објектима. Осим припреме откривених објеката за презентацију, ова археолошка ископавања су изнедрила и нове научне резултате, који у многоме, мењају досадашњу слику о тетрархијској резиденцији на Врелу.

Софија Петковић, Археолошки институт Београд

КАСНОАНТИЧКА И СРЕДЊОВЕКОВНА НЕКРОПОЛА У РАВНИ КОД КЊАЖЕВЦА (TIMACUM MINUS)

Римско утврђење и насеље *Timacum Minus* налази се у источној Србији, на око 8 km северно од Књажевца, на левој обали Белог Тимока у атару села Равна. Археолошка истраживања овог налазишта започео је 1975. године Археолошки институт из Београда, који у сарадњи са Завичајним музејом Књажевац реализује овај пројекат више од четири деценије. Ова истраживања допринела су бољем познавању римског

утврђења и цивилног насеља у Равни: ископани су и презентовани делови северног, западног и јужног бедема са припадајућим капијама и кулама, део велике грађевине у средишту унутрашњости кастела, терме североисточно од утврђења, на обали Тимока, део велике грађевине са хипокаустом југозападно од утврђења, остаци римског насеља јужно од бедема, као и делови римске и касноантичке некрополе на десној обали Ропинског потока северозападно и на брду Слог, око 300 m западно од утврђења.

Према досадашњим сазнањима прво римско утврђење *Timacum Minus* имало је четири фазе изградње од 1. до 4. века, док је цивилно насеље, настало у 2. веку, имало процват у 3-4. веку. После низа варварских напада крајем 4. и почетком 5. века, *Timacum Minus* је коначно срушен и спаљен у најезди Атилиних Хуна у Подунавље 441-443. године.

На стрмој западној падини брда Слог и у његовом подножју, током заштитних ископавања од 1994. до 1996. године истражен је део касноантичке некрополе из друге половине 4. и прве половине 5. века, као и средњовековне некрополе из периода IX-X века. Откривено је укупно 140 гробова, као и три зидане гробнице. На основу истраженог узорка гробова на касноантичкој некрополи Слог (75 гробова) утврђено је да се она формирала у три хронолошки сукцесивне фазе, које су издвојене су на основу стратиграфских података, анализе гробних налаза и историјског контекста. Средњовековно гробља на некрополи Слог (65 гробова) интерперетирано је као једновремена некропола, која се, на основу налаза из гробова прилично широко датује у 9-10. век. Резултати заштитних археолошких ископавања (1994-1996. године) вишеслојне некрополе у Равни исцрпно су монографски публикована 2005. године.

Заштитна ископавања некрополе Слог обновљена су због њене угрожености 2013-2015. године. У скромно финансиране три кампање истражена су 52 касноантичка и средњовековна гроба.

Раније утврђена стратиграфија некрополе је делом потврђена и новим истраживањима. Некропола је кориштена у два периода, у касној антици, од средине 4. до средине 5. века, и у раном средњем веку, с тим, што је поред раније констатованог хоризонта с краја 9-10 века, истражен и старији хоризонт сахрањивања 8-9 века. Ово је изузетно значајно откриће, које сведочи о континуитету живота у данашњој Равни. Поред тога, кампање 2013-2015. године изнедриле су велики број налаза, већином сребрног и бронзаног накита – наушница, наруквица и прстења и огрлица од перли од стаклене пасте и бронзе, римског бронзаног и сребрног новца, али и керамичких и стаклених посуда које су као прилози полагане у гробове.

Грбови обе некрополе припадају већ раније потврђеним типовима, а њихова оријентација указује на христијанизовано становништво. Старост и пол сахрањених показују уобичајену демографску слику: највише покојника је било младог узраста, односно новорођенчади и деце до 7 година старости. Међу касноантичким сахранама издвајају се G 149, G 190 и G 193, а од средњовековних гробова занимљиви су G 142, G 159, G 169 и G 178.

Владимир Милетић, Центар за нове технологије

ГЕОФИЗИЧКА ИСТРАЖИВАЊА ВИМИНАЦИЈУМА

Применом геофизичких метода, у оквиру метода археолошког рекогносцирања терена, омогућено је веома прецизно детектовање археолошких непокретних налаза. На археолошком локалитету Виминацијум се од 2001. године врше систематска геофизичка истраживања, коришћењем различитих метода. Резултати су омогућили утврђивање распореда и димензија најзначајнијих објеката и на тај начин указали на правце будућих археолошких ископавања.

Иван Богдановић, Археолошки институт Београд

ВИМИНАЦИЈУМСКИ АМФИТЕАТАР

Виминацијумски амфитеатар откривен је у оквиру североисточног угла насеља, које се развило уз легијско утврђење на десној обали Млаве. Грађевина је удаљена око 50 m од северозападног угла војног логора. На овој локацији првобитно је геофизичким снимањима утврђено постојање монументалне грађевине овалне основе. Систематска археолошка ископавања, започета крајем 2007. године, и даље су у току. До сада је истражен већи део амфитеатра, који укључује арену, зид арене, главне улазе и простор на коме су се налазиле трибине. Објекат је изграђен почетком II века и коришћен је до прве половине IV века. Потврђено је постојање првобитног амфитеатра, који је био потпуно изграђен од дрвета. Ова грађевина представља типичан пример војних амфитеатара подизаних уз утврђења широм Римског царства. Током II века, изнад дрвеног објекта, изграђен је амфитеатар од камена и дрвета. У непосредној близини истражено је неколико грађевина мањих ди-

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

902/904(048)

902/904:005.745(497.11)''2017''(06)

902/904:061.2(497.11)''2017(06)

СРПСКО археолошко друштво (Београд). Скупштина (40 ; 2017 ; Београд)

Програм, извештаји и апстракти : Српско археолошко друштво, XL скупштина и годишњи скуп и прослава 70 година археолошког института (*mnemosynon firmitatis*), Београд, 5-7. јун 2017. године / [приредили Војислав Филиповић, Адам Црнобрња]. - Београд : Српско археолошко друштво : Археолошки институт, 2017 (Београд : Графички центар). - 146 стр. ; 21 cm

Тираж 250.

ISBN 978-86-80094-05-2 (САД)

1. Српско археолошко друштво (Београд). Годишњи скуп (40 ; 2017 ; Београд)

а) Српско археолошко друштво (Београд) - 2017 б)

Археолошка истраживања - Апстракти

COBISS.SR-ID 234986252